

<http://dx.doi.org/10.16926/zc.2021.47.04>

bp Jan KOPIEC

Biskup Ordynariusz Diecezji Gliwickiej

Stowarzyszenie Archiwistów Kościelnych

Archiwum Kongregacji *Propaganda Fide* w Rzymie

Zasoby dokumentacji urzędów Stolicy Apostolskiej nie tylko należą do najbardziej obfitych, ale ich znaczenie związane jest z szerokim oddźwiękiem w całokształcie aktywności papieża¹. Niemal od początków żywej działalności Kościoła wszelkie dokumenty były w ośrodku papieskim bardzo cenione². Kancelaria papieska, gromadząca, ale też wystawiająca wiele dokumentów, była przez wieki pod szczególną opieką wyznaczonych urzędników papieskich. Przede wszystkim celem tej troski był walor dokumentacyjny różnorodnych przywilejów i koncesji, udzielanych przez Stolicę Apostolską, a także wiele podmiotów „zewnętrznych”, jak władcy państw; ponadto biskupi, opaci większych klasztorów itp. otrzymywali od Stolicy Apostolskiej wiele ważnych nominacji i przywilejów. Już w średniowieczu narastał ów pisemny zasób, z którego ukazuje się nawet po wiekach szeroki zakres podejmowanych w centrum Kościoła decyzji. W ślad za narastaniem tej spuścizny rozwijała się przez dalsze wieki

¹ Współpracując w ramach Stowarzyszenia Archiwistów Kościelnych ze śp. ks. prof. Janem Związkim, często rozmawialiśmy o potrzebie kompleksowego zajęcia się popularyzacją centralnych zasobów archiwów papieskich, by mogły stanowić wzór i inspirację dla porządkowania i rozplanowania materiałów w archiwach kościelnych w Polsce. Znanie jest centralne Archiwum Watykańskie (*Archivio Apostolico Vaticano*), ale bardzo bogate są zbiory dokumentacji poszczególnych Kongregacji Rzymskich, przechowujących swoje zasoby poza centralnym Archiwum Watykańskim. Na kursie dla archiwistów kościelnych był przewidziany wykład monograficzny o Archiwum Watykańskim i pozostałych zbiorach papieskich. Impulsem do podjęcia takich planów był pontyfikat św. Jana Pawła II i jego życzliwość dla szerszego ich otwarcia dla potrzeb nauki. Treść podjęta w niniejszym artykule miała być częścią składową tych badawczych przedsięwzięć.

² Atmosferę niemal kultu spuścizny archiwalnej papieża, przechowywanej w centrum Kościoła, przedstawiają M.L. Ambrosini, M. Willis, *Tajne Archiwa Watykanu*, tł. T. Szafrński, Warszawa 1973.

struktura kancelarii papieskiej. Pamiętać należy, że zawsze pozostawała ona głównie własnością papiestwa, dostęp do niej był zagwarantowany wyłącznie papieżom i tym, którym papież zlecał wypełnienie określonych zadań. Przy rekonstruowaniu tych zasobów uwzględniać także należy fakt licznych nie-szczęść, jakie nie omijały zbiorów – ich wykaz zajmowałby dosyć długą listę wydarzeń, w których Stolica Apostolska uczestniczyła i ze zrozumiałych względów nie miała bezpośredniego wpływu na tragiczne następstwa wielu dramatycznych przyczyn. Niemniej ten aspekt zainteresowania archiwalnym zasobem w zbiorach Stolicy Apostolskiej stanowi niezwykle istotne ogniwo dla dążenia do w miarę kompletnej wizji posługiwania papiestwa poprzez długie dzieje Kościoła.

Na takiej historycznej drodze rozwijała się struktura poszczególnych urzędów. Ze względu na znaczenie Stolicy Apostolskiej i urzędu papieskiego w Kościele, także pełnienie przez długi okres świeckiej władzy papieży na terenie Państwa Kościelnego (w latach 755–1870), ośrodek rzymski uczestniczył w bardzo licznych sprawach nie tylko czysto kościelnych, lecz także politycznych i społecznych. Niebagatelnym czynnikiem było także kumulowanie się wielu dóbr ziemskich oraz ruchomych, które tworzyły podstawy materialne dla papiestwa.

1. Formowanie się urzędów Kurii Rzymskiej

Ze zrozumiałych względów okresem krystalizowania się poszczególnych agend było średniowiecze – papiestwo wybiło się na samodzielność względem struktur państwowych, wypełniało obowiązki głowy Kościoła, a papieży stali się wtedy niekwestionowanymi władcami świeckimi. Dodatkowym aspektem była ogólnoswiatowa perspektywa ogarniania całej misji chrystianizacyjnej przez Kościół papieski, więc zarządzanie tym rozległym spektrum wymagało też sprawnej administracji i archiwizacji wytworzonej dokumentacji. Ten ostatni wzgląd w sposób niejako naturalny przyczynił się do powstania specjalnej agendy, gromadzącej ową spuściznę. Za początek zbiorów, łączących jeszcze aktową część będącą wynikiem działań administracyjnych Kościoła oraz twórczość biblioteczną, uznaje się rozporządzenie papieża Sykstusa IV (panował w latach 1471–1484) o ustanowieniu wyodrębnionej instytucji w ramach papieskiej rezydencji, odpowiedzialnej za gromadzenie piśmiennego dziedzictwa, niezbędnego do sprawnego rządzenia Kościołem. Z tej jednostki 31 stycznia 1612 r. papież Paweł V, mocą brewe apostolskiego *Cum nuper*, kazał przenieść wszystkie archiwalia oraz dokumenty do nowych pomieszczeń w skrzydle zachodnim pałacu apostolskiego. Wspomniana data uważana jest powszechnie

nie za początek odrębnego archiwum papieskiego, które ze względu na swoją lokalizację nosi nazwę Archiwum Watykańskiego³.

Początkowo papieże angażowali do swoich usług doświadczone osoby, by służyły pomocą w fachowym prowadzeniu kancelarii; owi notariusze poświadczeni są już w V w. To gremium dało początek ukonstytuowanej Kancelarii Papieskiej (Apostolskiej). W XI w. zaczyna funkcjonować Kamera Apostolska, która z biegiem czasu przejęła sprawy gospodarczo-finansowe. Wnet pojawiły się pierwsze trybunały, co poświadczają prowadzone prace tych gremiów: w XIII w. powstał trybunał sądowy, późniejsza Rota Rzymska, w XV w. Sygnatura Apostolska oraz Penitencjaria Apostolska. W odpowiedzi na wybuch Reformacji, ośrodek papieski podjął dzieło reformy Kurii Rzymskiej, by usprawnić kontakty z Kościołami lokalnymi, a przy okazji zapewnić sobie gromadzenie niezbędnych informacji z różnych terytoriów o stanie spraw kościelnych. W 1542 r. papież Paweł III powołał Święte Oficjum dla obrony wiary i obyczajów. W 1564 r. papież Paweł IV utworzył Kongregację Soboru, powierzając jej autentyczne wyjaśnianie uchwał Soboru Trydenckiego (obradował w latach 1545–1563), w 1571 r. powołana została przez papieża Piusa V Kongregacja Indeksu, a Grzegorz XIII utworzył Kongregację Biskupów. Narastanie zadań do wypełnienia przez papieństwo skłoniło papieża Sykstusa V w 1588 r. do powołania nowych 10 kongregacji i w ten sposób ukonstytuował się zrab zarządu administracyjnego Kościoła, który w ogólnych zarysach aktualny pozostaje do dziś⁴. Charakterystyczne pozostaje wśród tych zarządzeń powołanie gremium kardynalskiego, które miało zajmować się w sposób komplementarny sprawami misyjnymi, jakie otwały się przed Kościołem w wyniku odkryć geograficznych, a przez to – poszerzeniem perspektywy terytorialnej świata, w ślad za którymi papieństwo zgłosiło swoje oczekiwania związane z prowadzeniem misji na nowo odkrytych terenach. Tymi staraniami objęte zostały praktycznie wszystkie kontynenty poza Europą, chociaż w Azji widoczny był ten trend już nieco wcześniej.

³ Dysponujemy już w miarę obfitym dorobkiem dotyczącym Archiwum Watykańskiego, spośród którego polecam: T. Natalini, *L'Archivio Segreto Vaticano*, Città del Vaticano 2000 (oraz liczne wersje językowe); w języku polskim: W. Meysztowicz, *Archiwum Watykańskie*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 1, 1973, kol. 887–889; J. Kopiec, *Archiwum Watykańskie w służbie nauki*, [w:] *Archiwa w nowoczesnym społeczeństwie. Pamiątnik V Powszechnego Zjazdu Archiwistów Polskich, Olsztyn 6–8 września 2007*, red. J. Poraziński, K. Strykowski, Warszawa 2008, s. 273–278; G. Górny, J. Rosikoń, *Tajne Archiwum Watykańskie. Nieznane karty historii Kościoła*, Warszawa 2020 – we wszystkich wymienionych pozycjach zamieszczona jest dalsza bibliografia zagadnienia.

⁴ Bardzo kompetentnym przewodnikiem po dziejach poszczególnych agend Kurii Rzymskiej jest opracowanie N. Del Re, *La Curia Romana. Lineamenti storico-giuridici*, Roma 1970 (ukazało się dotąd kilka wydań tego dzieła, uwzględniających zmiany wprowadzane przez kolejnych papieży). Po II Soborze Watykańskim ukazało się wartościowe opracowanie tychże dziejów: E. Szafrowski, *Kuria Rzymska. Studium historyczno-kanoniczne*, Warszawa 1981.

2. Utworzenie Kongregacji *Propaganda Fide* w 1622 r.

Rysujące się szeroko rozplanowane wysiłki związane z głoszeniem Ewangelii nowym ludom wymagały od centrum Kościoła przewidywalnych kroków. W ślad za rozpoznawaniem nowych terytoriów należało określić konkretne zadania.

Kolejną potrzebą było scentralizowanie akcji misyjnej. Przewodnią ideą tych działań było uporządkowanie kierunków działań misyjnych oraz wyznaczenie terytorialnej kompetencji poszczególnych podmiotów. Temu celowi miała służyć pomyślana dalekosiężnie specjalna kongregacja kardynalska, której udzielono szerokich pełnomocnictw⁵. Sprawa dojrzała za pontyfikatu Piusa V, który w tym celu powołał dwie kongregacje kardynalskie, które jednak nie uwieńczyły swoich planów. Więcej przewidywalności posiadał papież Klemens VIII (1592–1605), który zdecydował się na powołanie w 1599 r. „Congregatio de Propaganda Fide”⁶. Wreszcie uwieńczeniem starań w zakresie dzieł misyjnych Kościoła była inicjatywa o wiekopomnym wymiarze, przez co rozumiemy powołanie przez Grzegorza XV w 1622 r. na mocy bulli *Inscrutabili divinae providentiae* istniejącej do dziś kongregacji *de Propaganda Fide*, aktualnie – od 1967 r. – zwanej *Congregatio pro Gentium Evangelizatione*. Z tą chwilą rozpoczęła się wyteżona praca związana z dokładnym programowaniem oraz dokumentowaniem działalności misyjnej Kościoła⁷.

Kongregacja otrzymała od papieża Grzegorza XV szerokie kompetencje i przywileje, który udzielił jej specjalnej jurysdykcji i dał odpowiednie uposażenie, aby mogła swobodnie rozwijać swą działalność. Co ważne, Kongregacja nie tylko decydowała o wysyłaniu i odwoływaniu misjonarzy, lecz miała także władzę sądową w sprawach związanych z misjonarzami i osobami podlegającymi tej dykasterii. Nie trzeba dodawać, że od samego początku swego działania Kongregacja gromadziła wszelkie dokumenty dotyczące aktywności misyjnej, a w 1626 r. została utworzona własna drukarnia kongregacji o nazwie Polyglotta, trudniąca się drukiem książek w językach krajów misyjnych.

⁵ Na przydatność powołania takiego gremium wskazywał już w końcu XIII w. Rajmundus Lullus, zob. W.M. Zarębczan, *Polacy w Watykanie*, Pelplin 2004, s. 72.

⁶ Zob. R. Skowronek, *Kongregacja Ewangelizowania Narodów w rozwoju historyczno-prawnym*, „Prawo Kanoniczne” 1973, nr 3–4, s. 191–207; T. Zdziech, *Archiwum historyczne Kongregacji Rozkrzewiania Wiary*, „Informationes. Biuletyn Papieskiego Instytutu Studiów Kościelnych” 1984, t. 3, s. 6–8; W. Zarębczan, dz. cyt., s. 72–73; M. Jacov, *La missione di Ippolito Aldobrandini in Polonia e la fondazione della Sacra Congregazione de Propaganda Fide*, [w:] tegoż, *Riflessioni su alcuni aspetti della storia Polacca*, Viterbo 2006, s. 37–47 – wraz z publikacją bulli papieskiej.

⁷ Wszechstronnym aspektem dziejów Kongregacji poświęcona została kilkutomowa monografia pod red. długoletniego archiwisty Kongregacji J. Metzlera, *Sacrae Congregationis de Propaganda Fide memoria rerum. 350 anni a servizio delle missioni 1622–1972*, Roma – Freiburg 1971–1976.

3. Archiwum historyczne Kongregacji *de Propaganda Fide*

Od zarania działalności Kongregacji gromadzono wszystkie dokumenty związane z jej aktywnością, według kompetencji, ale też z otwierającymi się ustawicznie nowymi perspektywami. Zwłaszcza zainteresowanie budzi przypisanie do jurysdykcji Kongregacji niektórych regionów Europy południowo-wschodniej, obu Ameryk, prawie całej Afryki, Dalekiego Wschodu i Oceanii (z wyjątkiem Australii i Filipin). Na podległych sobie terenach Kongregacja erylguje misyjne struktury w postaci wikariatów apostołskich, zarządza nimi przez papieskich przedstawicieli dyplomatycznych, utrzymuje zwierzchność nad lokalnymi konferencjami episkopatów, jest odpowiedzialna za przygotowanie kadr duchowieństwa do posług duszpasterskich. Ta szeroka gama kompetencyjna powoduje, że odpowiedzialność Kongregacji, wyrażająca się również w narastaniu dokumentacji, stanowi poważny wkład w rozwój naszej wiedzy o dojrzewaniu Kościoła w różnych częściach świata.

Mimo kilkakrotnie prowadzonych reform struktur Kurii Rzymskiej (np. w 1965 r., podczas II Soboru Watykańskiego, czy za pontyfikatu św. Jana Pawła II), uprawnienia Kongregacji Ewangelizacji Narodów nadal pozostają bardzo szerokie. Na czele Kongregacji stał aż do XX w. sam papież, a wyznaczany przez niego odpowiedzialny kardynał formalnie był na stanowisku jego wikariusza. Ten ważny szczegół świadczył o znaczącej materii, jaką zajmowała się kongregacja, oraz wysokim poziomie odpowiedzialności za decyzje podejmowane przez dykasterię. Bulla papieża Grzegorza XV z 1622 r. wylicza jako członków Kongregacji 13 kardynałów, dwóch prałatów kurialnych oraz sekretarza. W marcu 1622 r. każdemu z kardynałów powierzona została jedna z prowincji, na jakie podzielone zostały wszystkie kraje świata, także Europa; z kolei te prowincje powierzono trosce odpowiednich nuncjuszy⁸.

Od początku Kongregacja ma swoją siedzibę w Rzymie, blisko słynnego placu Hiszpańskiego. W jej pomieszczeniach mieściło się również archiwum. Akta Kongregacji do dziś stanowią wyodrębniony zespół, niewłączony do centralnego Archiwum Watykańskiego, chociaż jest z nim urzędowo złączony; badaczy i kwerendzystów, pragnących korzystać ze zbiorów Kongregacji, obowiązują identyczne wymagania, jakie wypracowane zostały dla głównego Archiwum Watykańskiego. Od kilkunastu lat zbiory dokumentujące działalność Kongregacji znajdują się w nowo wybudowanym budynku na wzgórzu Gianicolo, niedaleko Watykanu.

⁸ Np. nuncjuszowi w Polsce przypadły: „Polonia universa, Russia, Podolia, Lituania, Livonia, Prussia, Pomerania, Svetia, Gothia, Finlandia, Ducatus de Smolensco, Moscovia”, zob. J. Olsr, *La Congregazione ed i paesi assegnati al nunzio di Polonia*, [w:] J. Metzler (red.), *Sacrae Congregationis*, (jak przyp. 7), s. 201–225.

4. Serie dokumentów archiwum historycznego Kongregacji *Propaganda Fide*

Już na pierwszy rzut oka widoczne są główne przesłanki, odnoszące się do zawartości dokumentacji Kongregacji. Powstała ona w początkach XVII wieku, więc nie ma w niej materiałów średniowiecznych, co w znacznym stopniu usprawnia korzystanie z zasobu, z uwagi na nowy styl archiwizowania dokumentów w okresie nowożytnym. Ich układ jest bardziej uproszczony, kancelaryjne zasady bardziej przejrzyste, a znajomość spraw gromadzących dokumentację ułatwia rozeznanie, dokumenty związane są bowiem z treścią owych spraw, a nie tylko wybranymi ostatecznymi rozstrzygnięciami w postaci finalnych decyzji.

Każdy badacz rozpoczyna od zapoznania się z zawartością poszczególnych zespołów Archiwum. Dla Kongregacji *Propaganda Fide* dysponujemy zadowalającymi pomocami w tym względzie: w 1961 r. pracownik archiwum N. Kowalsky OMI opracował i wydał przegląd materiałów, pt. *Inventario dell'archivio storico della Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli o "De Propaganda Fide"*. Od tego momentu wydawnictwo to było już kilka razy wznawiane, wraz z uzupełnieniami oraz zauważonymi niezbędnymi korektami. Na podstawie tego inwentarza, na użytek nade wszystko polskich badaczy, Teresa Zdziech opracowała udany przewodnik po tym archiwum⁹, który z powodzeniem służy do dziś, naturalnie uwzględniając pojawiające się późniejsze korekty, uzupełnienia oraz zmiany. Dzięki tym inwentarzom można w miarę swobodnie zapoznać się z zawartością poszczególnych działów.

W układzie poszczególnych serii archiwalnych, najogólniej biorąc, odbijają się dwie istotne przesłanki. Po pierwsze – tak gromadzić dokumentację, by wyraźnie ukazywały się struktury Kongregacji, organizacja jej pracy, przypisanie poszczególnych spraw według kompetencji przydzielonych Kongregacji; po drugie – konsekwentnie przestrzegać kryterium terytorialnego napływających i załatwianych spraw, co umożliwi szybkie zorientowanie się pracowników i uczonych w udanych realizacjach rozmaitych próśb, łatwo dostępne staną się ponadto kwestie ciągnące się przez dłuższy czas, nie zawsze dochodzące do ostatecznego rozstrzygnięcia. Kongregacja działała – i nadal działa – w formie ustalonego porządku na regularnych spotkaniach, zwanych kongregacjami; raz w miesiącu członkowie spotykali się z papieżem, dwa razy w miesiącu – sami; z biegiem czasu przyjął się rytm cotygodniowy. Były to tzw. kongregacje generalne, które dokładnie protokołowano. Część spraw wpływających do Kongregacji wymagała bardziej szczegółowego rozpatrzenia. Papież powoływał wówczas z grona kardy-

⁹ T. Zdziech, dz. cyt.

nałów – członków Kongregacji – specjalne komisje, zwane kongregacjami szczegółowymi (*congregationes particulares*)¹⁰. Na te dwa rodzaje posiedzeń wprowadzano sprawy ważniejsze, wymagające rozleglejszego rozpatrzenia, natomiast znaczną część zwykłych spraw załatwiano podczas cotygodniowych spotkań kardynała-prefekta, sekretarza i sekretarzy, które nazywano *congressi*.

Jak wyżej zaznaczono, ze wszystkich posiedzeń były sporządzane szczegółowe protokoły. Dzięki dołączonym w każdym przypadku allegatów, próśb, wyjaśnień, uzupełniającej korespondencji, aż do sformułowania ostatecznej decyzji – każdy zainteresowany konkretną sprawą dysponuje wiarygodnym i wyczerpującym udokumentowanym materiałem. Dla przykładu można wskazać na poszczególne kategorie serii archiwalnych tej części Archiwum historycznego: *Acta S. Congregationis* – 328 woluminów, *Scritture originali riferite nelle Congregazioni Generali (SOCG)* – 1044 woluminy, *Congregazioni Particolari* – 161 woluminów, *Acta Congregationis Particularis super rebus Sinarum et Indiarum Orientalium* – 24 woluminy, *Scritture originali della Congregazione particolare dell'Indie e Cina* – 81 woluminów.

Już same cyfry wskazują na bogactwo materiału dokumentacyjnego i problematyki rozstrzyganej w Kongregacji. Do tej fundamentalnej materii dochodzą sprawy bardzo szczegółowe, którymi zajmowała się Kongregacja, rozparcelowane w niewielkich seriach materiałów. To nade wszystko materiały dotyczące samej struktury Kongregacji (kardynałowie, sekretarze, protonotariusze, konsultorzy), kolegów prowadzonych przez Kongregację, a także „przypadkowe” zbiory, ukształtowane na skutek różnych nieprzewidzianych wypadków, np. *Fondo Vienna*, powstałe z materiałów pozostawionych w Wiedniu po klęsce Napoleona. Bardzo pouczające z pewnością byłoby referowanie o każdym z woluminów, zawierającym przeważnie nieznane szerzej badaczom materiały.

Archiwum Kongregacji *Propaganda Fide* dostarcza materiałów, które chętnie zostają publikowane. Jako przykład może posłużyć wysiłek ojców bazylianów, którzy np. z zespołu *Congregationes particulares* wydali w Rzymie w latach 1956–1957 w dwóch tomach *Congregationes particulares Ecclesiam catholicam Ucrainae et Bielarussie spectantes (1622–1862)*. Publikacji dotyczących spraw ukraińskich i białoruskich jest znacznie więcej. Z innego rejonu warto wspomnieć, że w 1962 r. Hermann Tüchle wydał fragmenty protokołów serii *Acta* ilustrujących sprawy niemieckie, rozpatrywanych na posiedzeniach Kongregacji w latach 1622–1649¹¹. Podobnie do tego okresu sięgnął I. Kollmann, który opublikował *Acta S. Congregationis de Propaganda Fide res gestas Bohemicas illust-*

¹⁰ Taka praktyka utrzymała się do 1864 r.

¹¹ *Acta S. Congregationis de Propaganda Fide Germaniam spectantia (Die Protokolle der Propagandakongregation zu deutschen Angelegenheiten) 1622–1649*, Paderborn 1962.

rantia, t. 1, cz. 1: (1622–1623), Pragae 1923; t. 1, cz. 2: *Indeks*, Pragae 1950; t. 2: (1623–1624) Pragae 1954. Nie można pominąć faktu publikacji materiałów z archiwum Kongregacji przez wydawców akt nuncjuszy papieskich w dawnych wiekach, jak to dowodnie ukazują edytorzy materiałów polskiej nuncjatury w ramach serii *Acta Nuntiaturae Polonae*, zainicjowanych w 1990 r. i ukazujących się stopniowo najpierw nakładem i sumptem Polskiego Instytutu Historycznego w Rzymie, kierowanego przez prof. Karolinę Lanckorońską, a obecnie przez Polską Akademię Umiejętności. Te przykładowo zaprezentowane publikacje świadczą o wadze materiałów, kryjących się w zasobach naszej Kongregacji. Nie dziw, że coraz więcej badaczy można spotkać w archiwum, także z dalekich krajów, w których Kościół katolicki prowadził swoją działalność misyjną. Akurat w naszej epoce, gdy reinterpretacji podlegają wszystkie zachowania europejskich misjonarzy, odwołanie się do czasów prowadzenia działalności chrystianizacyjnych na pewno pociągnie za sobą uczciwe wyjaśnienie widzianych dzisiaj napiętych sposobów rozliczania się z dawnych pociągnięć.

Upowszechnienie informacji o zasobach Kongregacji Ewangelizacji Narodów, jednej z papieskich agend do realizowania nakazu głoszenia Dobrej Nowiny całemu światu, pozostaje naszym moralnym obowiązkiem. Oby ten krótki głos zachęcił uczonych do częstego sięgania do zaanonсовanych materiałów.

Bibliografia

- Acta S. Congregationis de Propaganda Fide Germaniam spectantia (Die Protokolle der Propagandakongregation zu deutschen Angelegenheiten) 1622–1649*, Paderborn 1962.
- Ambrosini M.L., Willis M., *Tajne archiwa Watykanu*, tł. T. Szafrński, Warszawa 1973.
- Del Re N., *La Curia Romana. Lineamenti storico-giuridici*, Roma 1970.
- Górny G., Rosikoń J., *Tajne Archiwum Watykańskie. Nieznane karty historii Kościoła*, Warszawa 2020.
- Jacov M., *La missione di Ippolito Aldobrandini in Polonia e la fondazione della Sacra Congregazione de Propaganda Fide*, [w:] M. Jacov, *Riflessioni su alcuni aspetti della storia Polacca*, Viterbo 2006.
- Kopiec J., *Archiwum Watykańskie w służbie nauki*, [w:] *Archiwa w nowoczesnym społeczeństwie. Pamiętnik V Powszechnego Zjazdu Archiwistów Polskich, Olsztyn 6–8 września 2007*, red. J. Poraziński, K. Strykowski, Warszawa 2008.
- Metzler J., *Sacrae Congregationis de Propaganda Fide memoria rerum. 350 anni a servizio delle missioni 1622–1972*, Rom – Freiburg 1971–1976.
- Meysztowicz W., *Archiwum Watykańskie*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 1, Lublin 1973, kol. 887–889.

Natalini T., *L'Archivio Segreto Vaticano*, Città del Vaticano 2000.

Skowronek R., *Kongregacja Ewangelizowania Narodów w rozwoju historyczno-prawnym*, „Prawo Kanoniczne” 1973, nr 3–4.

Sztafrowski E., *Kuria Rzymska. Studium historyczno-kanoniczne*, Warszawa 1981.

Zarębczan W.M., *Polacy w Watykanie*, Pelplin 2004.

Zdziech T., *Archiwum historyczne Kongregacji Rozkrzewiania Wiary*, [w:] *Informationes. Biuletyn Papieskiego Instytutu Studiów Kościelnych*, t. 3, Rzym – Warszawa 1984.

Archiwum Kongregacji *Propaganda Fide* w Rzymie

Streszczenie

Zasoby dokumentacji urzędów Stolicy Apostolskiej należą nie tylko do jednych z najbardziej obfitych, ale ich znaczenie związane jest z szerokim oddźwiękiem w całokształcie aktywności papieżstwa. Niemal od początków żywej działalności Kościoła, wszelkie dokumenty były w ośrodku papieskim bardzo cenione. Kancelaria papieska, gromadząca otrzymane – ale też wystawiająca wiele dokumentów, była przez wieki pod szczególną opieką wyznaczonych urzędników papieskich. Przede wszystkim celem tej troski był walor dokumentacyjny różnorodnych przywilejów i koncesji, udzielanych przez Stolicę Apostolską.

Od początku Kongregacja ma swoją siedzibę w Rzymie, blisko słynnego placu Hiszpańskiego. W jej pomieszczeniach mieściło się również archiwum. Akta Kongregacji do dziś stanowią wyodrębniony zespół, nie włączony do centralnego Archiwum Watykańskiego, chociaż jest z nim urzędowo złączony; badacze i kwerendziści, pragnących korzystać ze zbiorów Kongregacji obowiązują identyczne wymagania, jakie wypracowane zostały dla głównego Archiwum Watykańskiego. Od kilkunastu lat zbiory dokumentujące działalność Kongregacji znajdują się w nowo wybudowanym budynku na wzgórzu Gianicolo, niedaleko Watykanu. Upowszechnienie informacji o zasobach Kongregacji Ewangelizacji Narodów, jednej z papieskich agend realizowania nakazu głoszenia Dobrej Nowiny całemu światu pozostaje naszym moralnym obowiązkiem.

Słowa kluczowe: kongregacja, archiwum, *Propaganda Fide*, Rzym, Stolica Apostolska.

Archives of the Congregation of *Propaganda Fide* in Rome

Summary

The documentation resources of the offices of the Holy See are not only among the most abundant, but their importance is linked to their wide resonance in the overall activity of the papacy. Almost from the beginning of the living activity of the Church, all documents were highly valued in the papal center. The papal chancellery, which collects received-but also issues-many documents, was for centuries under the special care of designated papal officials. Above all, the purpose of this care was the documentary value of the various privileges and concessions granted by the Holy See.

From the beginning, the Congregation had its seat in Rome, near the famous Piazza de España. Its premises also housed the archives. Until today the Congregation's files constitute a separate group, not included in the central Vatican Archives, although it is officially connected with it; the

researchers and searchers who want to use the collections of the Congregation are bound by the same requirements as those worked out for the main Vatican Archives. For several years, the collections documenting the activities of the Congregation have been located in a newly built building on Gianicolo Hill, not far from the Vatican. It is our moral duty to disseminate information about the resources of the Congregation for the Evangelization of Peoples, one of the papal agencies for fulfilling the obligation to proclaim the Good News to the whole world.

Keywords: congregation, archive, *Propaganda Fide*, Rome, Holy See.